

УДК 355.233.2:1:37(075)

Окаєвич А. В.

ПОТЕНЦІАЛ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

У статті аналізується психолого-педагогічна проблема, яка стосується підвищення ефективності процесу професійної підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах. Характер професійної діяльності військовослужбовців, які безпосередньо беруть участь у бойових діях, пов'язаний з умовами постійної екстремальності: відповідальність за життя і здоров'я особового складу, виконання завдань за призначенням, потреба в ухваленні виваженого рішення в умовах впливу психотравмуючих чинників тощо. Незважаючи на значний інтерес науковців до проблеми впливу професії на особистість, нині практично відсутні дослідження щодо наявності та особливостей формування та розвитку механізмів контролю психоемоційної напруги у військовослужбовців, що взаємопов'язані із виконанням професійних обов'язків, а також їх визначальним впливом на успішність діяльності, від якої значною мірою залежать результати дій за призначенням майбутніх офіцерів Збройних сил України.

Професійна підготовка майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах передбачає формування готовності курсантів виконувати певні моделі професійної діяльності під час практичної підготовки. Навчання взірців професійної поведінки і установок можна досягти за умов цілеспрямованої організації освітнього процесу у вищій військовій школі, що передбачає участь курсантів у спеціально створених навчально-тренінгових ситуаціях професійного спрямування.

З огляду на вищезазначене, впровадження тренінгових технологій у систему професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах створить передумови до підвищення ефективності їхньої підготовки через розвиток додаткових можливостей, здібностей і мотивації, сприятиме формуванню готовності до адекватної реакції на зміни під час службової діяльності, виконання бойових завдань, ухвалення самостійних рішень під час екстремальних ситуацій.

Ключові слова: тренінг, тренінгові технології, вищий військовий навчальний заклад, майбутній офіцер.

Досвід участі частин та підрозділів Збройних сил України в Операції об'єднаних сил (Антитерористичній операції) обґрунтовано доводить нагальну необхідність підвищення ефективності психологічної підготовки офіцерського складу до ухвалення управлінських рішень в умовах впливу психотравмуючих факторів, притаманних сучасним бойовим діям. Однією з визначальних передумов перемоги над супротивником є психологічна перевага, впевненість у власних силах та здатність воїна протистояти чинникам бойової обстановки. У зв'язку із вищезазначеним набуває актуальності проблема пошуку ефективних інноваційних методів навчання майбутніх офіцерів, формування вмінь, навичок та якостей, що є підґрунтям належного рівня сформованості адекватної потребам психологічної готовності та психологічної стійкості основи війська – його офіцерського корпусу.

Особистісна спрямованість змісту практичної підготовки зумовлює необхідність моделювання ситуацій, в яких майбутній офіцер міг не тільки сприймати військово-педагогічну теорію, а й бути максимально включеним у навчальний процес, що дає змогу повною мірою розкрити наявний потенціал, набути досвіду ухвалення управлінських рішень та усвідомлення відповідальності за них, переживання як певних службово-бойових ситуацій, так і своїх психічних станів. Саме проектування та реалізація різних ролей у процесі професійної підготовки уможливується шляхом застосування навчальних тренінгів.

Мета статті – визначення потенціалу тренінгових технологій у професійній підготовці майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах, оскільки проблема відповідності системи військової освіти до об'єктивних проблем підготовки сучасного офіцера ще не має достатнього теоретичного, методологічного та методичного обґрунтування в педагогічній науці.

Тенденції розвитку освіти провідних країн світу вказують на пріоритетність впровадження в процес навчання тренінгових технологій як альтернативи усталеним формам із метою підвищення ефективності набуття знань, умінь та навичок, корекції і формування здібностей та установок, необхідних для успішного виконання професійної діяльності.

Аналіз останніх вітчизняних та зарубіжних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми використання тренінгів, свідчить, що вони використовуються переважно як педагогічні технології професійної освіти. Застосування тренінгових технологій визначається конкретно зумовленою метою: визначення ціннісних орієнтацій тих, хто навчається, активізація процесу навчання, розкриття потенціалу та внутрішніх резервів особистості через безпосереднє залучення до тренінгу, трансформації особистості через тренінги особистісного зростання та ін.

Наявність цілої низки різноманітних підходів до визначення поняття “тренінг” потребує їх аналізу та узагальнення. Вперше поняття “тренінг” знайшло відображення у філософсько-педагогічних поглядах мислителів Стародавньої Греції, Риму та Стародавнього Сходу.

Термін “тренінг” (від англ. “train”, “training” – навчання, виховання, тренування) має багато значень. У психолого-педагогічній літературі під тренінгом розуміють:

– спеціальну форму організації діяльності, що переслідує конкретні і прогнозовані цілі, котрі можуть бути досягнуті у порівняно короткий термін;

– спосіб навчання учасників і учасниць та розвиток у них необхідних здібностей та якостей, що дають змогу досягти успіху в певному виді діяльності;

– інтенсивне навчання, що досягається спеціальними інтерактивними методами [6, с. 5].

У наукових пошуках В. Федорчука акцентується на тому, що тренінг є “найперспективнішим методом психолого-педагогічної підготовки фахівців різних галузей” [7, с. 10].

Нам імпонують погляди низки авторів [5], які аргументовано доводять, що тренінг – це організаційна форма навчально-виховної роботи, яка, спираючись на досвід і знання її учасників, забезпечує ефективне використання різних педагогічних методів, зокрема активних, шляхом створення позитивної емоційної атмосфери в групі та спрямовується на отримання сформованих навичок і життєвих компетенцій.

Як вказує Л. Шепелева, тренінг – це “інтенсивні короткотривалі навчальні заняття, спрямовані на створення, розвиток і систематизацію певних навичок, необхідних для виконання конкретних особистісних, навчальних або професійних завдань, у поєднанні з посиленням мотивації особистості стосовно вдосконалення роботи” [9, с. 6].

Ю. Швалб вважає, що тренінги, спрямовані на формування і розвиток особистої і професійної компетенції, мають стати одним із провідних засобів професійного навчання [8, с. 188].

Схожим є погляд К. Мілютіної [4], яка визначає тренінг як багатофункціональний метод цілеспрямованих змін психологічних феноменів людини, групи або організації з метою гармонізації професійного та особистісного буття людини.

Визначаючи тренінг як особливу форму навчання, В. Каган [2] вказує, що він опирається не на декларативні, а на реальні знання і дає змогу пережити та перевірити їх (знання) на власному досвіді. Реальне знання, на його думку, керує поведінкою людини, це “знання” власного досвіду, а не інформації.

З огляду на специфічні особливості підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах, нам імпонує визначення тренінгу, запропоноване О. Євтіховим [1], який тренінг розглядає як метод навмисних (або умисних) змін людини, що спрямовані на його особистісний та професійний розвиток через набуття, аналіз та переоцінку ним власного життєвого досвіду в процесі групової взаємодії [1, с. 16]. Аргументуючи авторський погляд, О. Євтіхов стверджує, що життєвий досвід варто розглядати в найширшому розумінні: людина як особистість та професіонал у сукупності її уявлень про себе і навколишній світ є результатом її власного досвіду взаємодії зі світом.

Загалом узагальнення поглядів науковців на питання тренінгів дає змогу дійти висновку, що більшість дослідників визнають тренінг одним із дієвих засобів підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності та майбутніх офіцерів зокрема. Щодо останніх, тренінг розглядаємо як спланований відповідно до визначеної мети та завдань процес, призначений надати або поновити знання та навички, моделі поведінки через особисте переживання проблемної ситуації. Тренінг як ефективна форма педагогічного впливу для заосвоєння знань є інструментом формування професійно орієнтованих умінь і навичок, досвіду комунікації, сприяє розширенню світогляду та пізнання курсантом себе та навколишнього світу через активну участь і творчу взаємодію учасників освітньо-виховного процесу.

Крім того, через створені можливості негайного співвідношення отриманої інформації і діяльності, емоційного переживання нових моделей поведінки та пов'язаних із ними результатів, що забезпечується дією зворотного зв'язку, тренінг є засобом подолання бар'єрів спілкування та комунікації між адміністративно-командним та науково-педагогічним складом вищого військового навчального закладу та курсантом, створюючи підґрунтя до формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії, долаючи обмеження, що накладають традиційні методи навчання. Як вказує К. Мілютіна [4], у традиційних формах професійної підготовки передбачається, що спочатку спеціаліст отримує інформацію і тільки через певний час – змогу її застосовувати [4, с. 97].

Визначаючи роль тренінгів у навчанні майбутніх офіцерів, ми погоджуємося з розумінням цієї педагогічної інновації іншими дослідниками, котрі визначають тренінг як метод ігрового моделювання педагогічних, навчальних, професійних, життєвих ситуацій із метою розвитку професійної компетентності, формування й удосконалення різних професійних та особистісних якостей, умінь і навичок майбутнього фахівця, підвищення адекватності самосвідомості та поведінки шляхом включення курсантів до тренінгової ситуації в ролі учасників і глядачів [3].

Адже під час проведення тренінгу курсант, будучи максимально включеним у навчальний процес, має змогу повною мірою розкрити наявний потенціал, крім того, набуває досвіду ухвалення управлінських рішень, усвідомлення відповідальності за них, переживання як певних службово-бойових ситуацій, так і своїх психічних станів, фіксує та запам'ятовує емоційне забарвлення під час вирішення тих чи інших тренінгових завдань. Окрім того, особливістю тренінгів є те, що, припускаючись помилок у змодельованих ситуаціях “тут і зараз”, курсанти не несуть тієї відповідальності, яка в реальному середовищі неминуча, мають змогу внести корективи в ухвалені рішення. Це дає їм змогу проявляти творчість, шукати ефективні форми вирішення поставлених завдань в екстремальних ситуаціях і не боятися “поразки”.

Висновки. Сучасна система військової освіти та умови проходження служби вимагають підвищеного рівня психологічної підготовки офіцерів до ухвалення управлінських рішень в умовах впливу психотравмуючих факторів, притаманних сучасним бойовим діям, що вимагають змін у підходах до практичної підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах.

Отже, методи навчання пройшли довгий шлях розвитку в нинішній час займають стійку позицію у навчальному процесі вищих військових навчальних закладів, а тренінги, ділові ігри, кейси, ситуаційні ігри переживають нове становлення у системі військової освіти, вони слугують підвищенню ефективності освіти у навчальних закладах, дозволяють проведення експериментів та моделювання майбутньої самостійної професійної діяльності військовослужбовців, а також розвивають творчий потенціал майбутніх офіцерів шляхом формування в них емоційно-вольової стійкості та професійної компетенції.

Використана література:

1. Евтихов О. В. Практика психологического тренинга. Санкт-Петербург, 2004. 256 с.
2. Каган В. Е. Психотерапия для всех и для каждого. Москва, 1998. 189 с.
3. Мельничук І. М. Цільові аспекти використання тренінгів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2007. Вип. 19. С. 185–192.
4. Мілютіна К. Л. Теорія та практика психологічного тренінгу : навч. посібник. Київ : МАУП, 2004. 192 с.
5. Стрешко С. В., Животовська Л. А., Гречишкіна О. Д., Міненок А. О., Савонова О. В., Гаврилюк В. О. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу : навчально-методичний посібник / за ред. Стрешко С. В. Київ : Освіта України, 2006. 260 с.
6. Технологія тренінгу / за заг. ред. С. Д. Максименко. Київ, 2008. 112 с.
7. Федорчук В. М. Соціально-психологічний тренінг “Розвиток комунікативної компетенції викладача” : навч.-методичний посібник. Кам’янець-Подільський, 2004. 240 с.
8. Швалб Ю. М. Задачний підхід к построению учебного тренинга в ВУЗе. *Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Донецьк, 27–28 травня 2005 р. Донецьк, 2005. С. 186–190.
9. Шепелева Л. Н. Программы социально-психологических тренингов. Санкт-Петербург, 2011. 160 с.

References:

1. Evtykhov O. V. Practise of mindset training. St. Petersburg, 2004. 256 p. [in Russian]
2. Kahan V. E. Behavioral therapy for everyone. Moscow, 1998. 189 p. [in Russian]
3. Melnychuk I. M. Objective aspects usage of trainings. *Psychological and educational problems at village school*. 2007. Vyp. 19. P. 185–192 [in Ukrainian]
4. Miliutina K. L. Theory and practice of mindset training: study guide. Kyiv : MAUP, 2004. 192 p. [in Ukrainian]
5. Strashko S. V., Zhyvotovska L. A., Hrechyshkina O. D., Minenok A. O., Savonova O. V., Havryliuk V. O. Socio educational training by formation of motivation to healthy living and prophylaxis of HIV/AIDS : study guide / ed. Strashka S. V. Kyiv : Osvita Ukrainy, 2006. 260 p. [in Ukrainian]
6. Trainings technology / ed. S. D. Maksymenko. Kyiv, 2008. 112 p. [in Ukrainian]
7. Fedorchuk V. M. Social and pychological training “Development of teachers communicative competence” : study guide. Kamianets-Podilskyi, 2004. 240 p. [in Ukrainian]
8. Shvalb Y. M. Successful treatment of construction educational training in College. *Phycological trainings at law protection activity* : on the material of international research-to-practice conference, Donetsk, 27–28 May 2005. Donetsk, 2005. P. 186–190 [in Ukrainian]
9. Shepeleva L. N. Programmes of social-psychological trenings. St. Petersburg, 2011. 160 p. [in Russian]

Окаевич А. В. Потенциал тренинговых технологий в военно-профессиональной подготовке будущих офицеров

В статье анализируется психолого-педагогическая проблема, которая касается повышения эффективности процесса профессиональной подготовки будущих офицеров в высших военных учебных заведениях. Характер профессиональной деятельности военнослужащих, которые непосредственно участвуют в боевых действиях, связан с условиями постоянного экстрима: ответственность за жизнь и здоровье личного состава, выполнения задач по назначению, потребность в принятии взвешенного решения в условиях воздействия психотравмирующих факторов и др. Несмотря на значительный интерес ученых к проблеме влияния профессии на личность, на сегодняшний день практически отсутствуют исследования о наличии и особенностях формирования и развития механизмов контроля психоэмоционального напряжения у военнослужащих, что взаимосвязано с выполнением профессиональных обязанностей, а также их определяющим влиянием на успешность деятельности, от которой в значительной степени зависят результаты действий по назначению будущих офицеров Вооруженных сил Украины.

Профессиональная подготовка будущих специалистов в высших учебных заведениях предусматривает формирование готовности курсантов выполнять определенные модели профессиональной деятельности во время практической подготовки. Обучение образцам профессионального поведения и установок можно достичь в условиях целенаправленной организации образовательного процесса в высшей военной школе, что предполагает участие курсантов в специально созданных учебно-тренинговых ситуациях профессионального направления.

Учитывая вышесказанное, внедрение тренинговых технологий в систему профессиональной подготовки будущих офицеров Вооруженных сил Украины в высших военных учебных заведениях создаст предпосылки к повышению эффективности их подготовки через развитие дополнительных возможностей, способностей и мотивации, будет способствовать формированию готовности к адекватной реакции на изменения во время служебной деятельности, выполнения боевых задач, принятия самостоятельных решений во время экстремальных ситуаций.

Ключевые слова: тренинг, тренинговые технологии, высшее военное учебное заведение, будущий офицер.

Okaievych A. V. The potential of training technologies in the military professional training of future officers

The article analyzes the psychological and pedagogical problem that relates to improvement the effectiveness of process of training future officers in higher military educational institutions. The nature of the professional activities of military personnel who are directly involved in armed hostilities associated with the conditions of constant extremity: responsibility for the life and

health of personnel, performance of tasks for the purpose intended, the need to make an informed decision under the influence of psycho-traumatic factors, etc. Despite the substantial interest of scientists on the problem the influence of profession on the personality, presently there are practically no studies on the presence and characteristics of formation and development of follow-up mechanism of psychoemotional stress among military personnel, that is interdependent with the performance of professional duties, as well as their decisive influence on the success of the activity, which largely depend on the results of actions purpose in for future officers of the Armed Forces of Ukraine.

Professional training of future specialists in higher educational institutions provides the formation of the readiness of cadets to carry out certain models of professional activity during practical training. Training in patterns of professional behavior and attitudes can be achieved in the context of a purposeful organization of educational process in a higher military school, which implies the participation of cadets in specially created training situations on a professional direction.

Considering above mentioned, the introduction of training technologies into the system of vocational training for future officers of the Armed Forces of Ukraine in higher military educational institutions will create conditions for improving the efficiency of their training through the development of additional features, abilities and motivation, will contribute to the formation of readiness for an adequate response of changes during their official activities, performing combat missions, making independent decisions during extreme situations.

Key words: training, training technologies, higher military educational institution, future officer.

УДК 373.211.24

Онищук І. А.

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних проблем сучасної вищої педагогічної освіти – підготовці фахівців дошкільної освіти, оскільки нині певною мірою саме від них залежатиме осучаснення підходів до освітнього процесу на першій освітній ланці.

Зокрема, особлива увага зосереджена на значенні мистецтва як художньо-творчої діяльності у процесі формування культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. З огляду на це у публікації представлений аналіз праць фахівців у галузі культурології, мистецтвознавства, психології та педагогіки з окресленого питання, висвітлені основні аспекти мистецтва як феномена художньої культури, його поліфункціональність, що дає змогу певним чином з'ясувати шляхи формування досліджуваного явища. Також у публікації окреслені першочергові завдання та перспективи подальшого наукового пошуку.

Ключові слова: культура, художня культура, мистецтво, культура самовираження, індивідуальна культура, дослідницька культура, педагогічна культура, художньо-творча діяльність, майбутні вихователі закладів дошкільної освіти.

Входження України в єдиний європейський простір, її становлення на демократично-гуманістичних засадах зумовлюють модернізацію усіх ланок освіти. Про це йдеться в законах “Про освіту” (2017 р.), “Про вищу освіту” (2014 р.), “Про дошкільну освіту” (2001 р.), Базовому компоненті дошкільної освіти України (2012 р.) та інших нормативних документах, які регламентують освітню діяльність.

З огляду на впровадження особистісно орієнтованого підходу, дитиноцентризмі – визнанні зростаючої особистості як найвищої цінності, відбувається осучаснення підходів до освітнього процесу у закладах дошкільної освіти. З-поміж чисельних проблем, які потребують негайного вирішення, увагу фахівців зосереджено на самовираженні особистості, об'єктивації її творчого потенціалу, в тому числі засобами мистецтва. Посилити усвідомлення необхідності якнайшвидшого вирішення проблеми розвитку самовираження, його культури дає змогу юридична міжнародна угода – Конвенція ЮНЕСКО 2005 р. про охорону й заохочення різноманітних форм культурного самовираження [5].

Отож, у контексті проблеми постає необхідність підготовки фахівців дошкільної освіти нової формації, здатних повною мірою реагувати на виклики сучасності, реалізувати себе, орієнтуючись, з одного боку, на свої здатності та можливості, а з іншого – на вимоги культури та суспільства, оскільки саме від вихователів закладів дошкільної освіти (значущих дорослих) залежить успішність реалізації освітніх завдань у період формування фундаменту особистості (Л. Запорожець, Д. Ельклінн, О. Леонтєв та інші). За висновками науковців Л. Артемової, Г. Беленької, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківська, Л. Зданевич, Н. Лисенко, О. Кононко, О. Листопада, Т. Танько, педагоги ЗДО покликані першими транслювати зразки самовираження та створювати сприятливі умови для розвитку творчого потенціалу дитини передшкільного віку.

Вищезазначене об'єктивує проблему висвітлення теоретико-методологічних засад розвитку культури самовираження як феномена професійно-особистісного зростання майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у художній діяльності.